

VIRU-JAAGUPI 8-KL. KOOL

VINNI NST PIIRKONNA
MINEVIK JA OLEVIK

I

Õpil.: Indrek Vaasma 7. kl.
Tuhendaja õpet. Alise Vaasma

~ 1983 ~

SISUKORD

	lk.
1. Sissejuhatus	1
2. Riikliku kaitse all olevad vabariikliku ja kohaliku tähtsusega arheoloogia ja ajaloomälestised.	2
3. Mõisate asutamine.	4
4. Vinni mõis. a. 1913	5
5. Voore	7
6. Inju ja Meriküla	8
7. Kulina	9
8. Küti	10
9. Mõdriku	11
10. Rägavere	12
11. Vaeküla	13
12. Viru-Jaagupi pastoraat	14
13. Arkna	15
14. Kaarli	16
15. Sõmeru	17
16. Piira	18
17. Mõisatest ja taludest	19
18. Rahva arv hingeloenduse andmetel	20
19. Eluiga	29
20. Talupoegade vastuhakust	30
21. Andmed koolide kohta	31
22. Kokkuvõte	33
23. Fotod	34
24. Kasutatud kirjandus	53

Viru - Jaagupi on minu kodukoht. Siin elan ja käin koolis. Enamik Viru - Jaagupi elanikest töötab Tööpunalipu ordeniga NLKP 25. kongressi nimelise Vinni Näidissovhoos- tehnikumi Viru - Jaagupi osakonnas. Vinni NST on üks suuremaid majandeid ENSV -s. Suur majand on tekkinud paljude väikeste liitmise teel. On kadunud kaardilt ka paljud külad. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium võttis vastu seadluse 1.nov. 1974.a. "Eesti NSV asulate, linnade, alevite, alevikkude ja külade kategooriatesse arvamise korra kohta"¹ Nii pole ka enam Kupna küla, kus ma tegelikult sündisin, kus kasvas mu isa. Niisugused asjaolud on pannud mind mõtlema selle üle, kuidas kõike koha peal sündinut jäädvustada.

Planeerisin töö 5 aasta peale. Sedamööda, kuidas raskeneb töö, suurenevad minu kogemused ja töö teostamise oskus. Tahan koguda materjale Vinni NST territooriumi külade ja inimeste, sovhoosi arenemise, tugevnemise ja tänase majandi kohta.

Töö planeerimisel ja materjalide leidmisel oli suureks abiks Rakvere Koduloomuuseumi teaduslik töötaja O. Kirss, H. Joonuks, soovitusi andis Vinni NST õpetaja E. Nömm.

1

Eesti NSV ÜNT, 1974, nr.47, art.484

RIIKLIKU KAITSE ALL OLEVAD VABARIIKLIKU JA KOHALIKU
TÄHTSUSEGA ARHEOLOOGIA JA AJALOOMÄLESTISED

Objekti nr.	Nimetus	Asukoht
1394	Asulakoht	Vaeküla, end. Raudse maal
1453	Linnamägi	V.- Jaagupi - Kantküla teest N, Saueaugul
1454- 1457	4 kivikalmet	Kehala k. end. Vilu talu
1458	Kivikalme	Kehala k. end. Kerbu t.
2665	Kultusekivi	Rägavere k. Räsivere- -Tudulinna tee põhja- kaldal end.koorejaamast 200 m SO
2666	Kultusekivi	Mödriku-Saueaugu teest 20 m Ø Udujärvele pöörduvast teest 80 m S
2692	Kultusekivi	V.-Jaagupi alevikust 300 m N koplis
2111	Kivi "Toolse ranna- mehe tütar"	Raudlepa küla
	Kivikalme Kabelimägi	Vinni alevikust 1 km W
	Kultusekivi	Vöhu k. Nirgi perest 300 m O
	Kultusekivi	Rägavere pargist 1 km SW Tudulinna teest 5 m S
	Kultusekivi	Raudvere k. end. Takja talust 150 m NO
	Kultusekivi	Kaarli-Raudlepa kooli- majast 0,5 km S, raudtee- ülesõidukohast 200 m N

Kultusekivi

Kaarli - Raudlepa kooli-
majast 200 m S SN

Kaarli-Vaeküla teest 40 m O

Kivikalmed ja kultusekivid märgivad, et Vinni NST
territooriumil on kauges minevikus asustatud punkte palju.

Millal asutati esimesed mõisad meie piirkonnas? Sellele küsimusele annab vastuse H.Ligi "Eesti talurahva olukord ja klassivõitlus Liivi sõja algul 1558 - 1561" lk.339-340.

Voore (Vorell) 1450.a.

1583.a. suurus 11 adramaad

Mödriku (Modders) 1470.a.

1583.a. 21 adramaad

Küti (Kurküll) 1473.a.

1583.a. 49 1/4 adramaad

Kaarli 1481.a.

1586.a. 29 adramaad

Inju (Innis) 1520.a.

1583.a. 16 adramaad

Mereküla (Korvere, Merreküll) 1527.a.

1583.a. 8 adramaad

Arkna (Arkenal) 1527.a.

Mõis tekkis ajavahemikus 1483 - 1527

Vinni (Vinnie) 1531.a.

1586.a. 38 adramaad

Vaeküla (Waykul) 1532.a.

Mõis rajati samal 1532.a. küla kõrvale

1583.a. 13 adramaad

Kulina 1546.a.

1586.a. 10 adramaad

Rägavere (Raggifer) 1583.a.

Rajatud nähtavasti lühikest aega enne Liivi sõda. Igatahes polnud mõisa kindlasti 1467.a. ja nähtavasti ka 1540.a., millal küla eraldatakse iseseisva valdusena.

1586.a. 9 adramaad

---

1 adramaa = 12 tündrimaad

1 tündrimaa = 0,5 ha

VINNI (FINN) MÖIS

Vinni möis on asutatud 1531.a., rüütlimöisaks sai 1737.a. 1776.a. sai Vinni möisa omanikuks kindralmajor Johann Diedrich Edler von Rennenkampf, kes oli 1763.a. abiellunud Jacoba Charlotte von Tiesenhauseniga (Rakvere möisniku Tiesenhauseni tütrega). Johann Diedrich von Rennenkampf soovis asutada Vinni aadli tütarlaste kooli. Ta ise suri 1783.a., kuid kooli avaniseks tegi ettevalmistusi edasi abikaasa. Kool rajati 1794.aastal s.o. aasta pärast Jacoba Rennenkamphi surma. Kooli tunti Johann Diedrichsteini asutuse nime all.

Koolil oli oma ~~nimekiri~~ põhikiri. Rahalised vahendid saadi Vinni möisa sissetulekutest, õppemaksudest ja rüütelnonnalt. Õpilaste vanus kooli võtmisel oli 10 - 17 aastat. Emakeel saksa keel. Koolis oli 6 klassi + 1 täiendusklass. Põhikiri ütles, et üle 60 õpilase ei võinud korraga olla.

Koolis õpetati saksa keelt ja kirjandust, prantsuse keelt, vene keelt, laulmist, klaverimängu, käsitööd, ratsutamist, peeni kombeid, majapidamist.

Õpilased majutati kahekaupa tubadesse, kusjuures kahe preili kohta oli 1 teenija. Päevakava kohaselt pidid preilid kell 6 üleval olema. Suvel kell 8⁰⁰ ja talvel kell 9⁰⁰ koguneti hommikupalvele, öhtul kell 10⁰⁰ öhtupalvele.

Kooli juures olid järgmised ametnikud: lauakatja, virtin, kutsar, tallipoiss, eesratsutaja, talliteener, aednik, öövaht, postipoiss, kaks köögitüdrukut, kaks piimatüdrukut, kaks karjatüdrukut. Juhataja jaoks oli kaks toatüdrukut.

Õpilaste nimestikus on aastast 1794 - 1915 3381 nime. Kooli ülemaks, eestseisjaks (Pryorinnen), kelle fotod on arhiivis säilinud : Julie Gramberg Wilhelmine v. Minna - Ungern 1852 - 1862; Alla (Alexandra) Maydell 1862 - 1883; Pauline Johanna v. Baumgarten 1883 - 1885; Anette Gräfin Tiesenhausen 1885 - 1906; Constance Edle von Rennenkampf 1906 - 1912; Soppie Baronesse Maydell 1912 - 1915.

Kool asus Vinnis 1938.aastani, viimane kaasa arvatud.

Vinni mõisa juurde kuulusid külad 19.-20.sajandi vahetusel : Pajusti, Vinni, Karkuse, Madiseaugu.

Eraldatud olid kohad : Wärava, Hinu-Mihkli, Jalaga, Riine, Saare, Pähkla, Arvaja, Tärna, Körtsi, Uustalu, Öuna, Sööstra, Lilaka, Mangu, Mangu-Sepa, Kaabiku, Soo, Soone, Pihlaka, Hallika, Uue-Hallika, Pala-Vanatoa, Pala-Uuetoa, Lepiku, Tominga, Maasika, Remelga, Rosi-Tohwre, Tinane, Tamme, Männiku, Aava, Winni, Kärneri, Metsise, Jänese Madise, Kiisa, Nesilase, Raua, Kopli, Junu, Rebase, Mae, Neokse, Neokse-Märi, Puusepa, Körtsi, Kulu, Oti, Aabrami, Karu, Lutsu, Meeta, Essu, Saueaugu-Rätsepa, Tulpase.

Ev.-luth. vallakoolis õpetaja Relke.

Rüütlimõisa suurus 1737 tiinu.

Jagatud kohtade suurus 1370 tiinu 19.-20.saj. vahetusel.

VOORE MÖIS (FOREL)

Jul. Jak[†] Johannsons päris möisa 1911.a. Rüütli-
möis 1075 tiinu, kohad 663 tiinu. Külakoolis töötas
õpetajana Mart Kornet.

Külad: Forel (Võore), Kannastiku, Metsaküla.

Kohad: Kase, Kuusiku, Risttee, Saueaugu, Aru, Mäe,
Liiva, Karjatee, Uuevälja, Lepiku, Tänavä, Paemurru,
Sauniku, Vainu, Otsa, Raaja, Pihlaka, Mähka, Põlendiku,
Uuetoa, Laija-põllu, Kaeramaa, Öunapuu, Altvälja.

Möisal oli lubjapõletusahi.

Majandus: friisi tõugu lehmad, peeti mesilasi,
kasvatati yorkshire tõugu sigu, forellikasvatus.

INJU JA MERIKÜLA (INNIS UND MERREKÜLL) MÖIS

Suurus 1088 tiinu, jagatud taludele 889 tiinu.

Omanik Ernst Herm' von Krause . Külakoolis töötas
õpetajana Öunapuu.

Inju möisa külad: Inju, Mäetaguse vabadikuküla.

Meriküla möisa külad: Koeravere, Kannastiku, Kaevumäe.

Jagatud kohad : Vilu Kuli, Sepa, Mäetaguse, Allika,
Uuetoa, Loigu, Otsa, Kase, Jupre, Tamme, Miku, Rakendiku,
Õisu, Libeda, Körtsi, Tölasepa, Parkali, Puka, Liivaku,
Lepiku, Põlendiku, Kalmu, Linu, Kaevumäe, Nurga, Kullamäe,
Senka, Roitu, Tepani, Mou-Säbli, Rõnnepere, Kuuse, Rebase-
mäe, Meriküla, Veski, Joosepi, Pihlaka, Vainupere, Vekrani,
Kivivärav, Keple, Kruusiaugu, Tudumets.

Majandus: töötas meierei, kasvatati kariloomi, sigu,
merino lambaid.

KULINA (KULLINA) MÖIS

Suurus 2266 tiinu, jagatud kohti 763 tiinu.

Omanik aastast 1899 Arthur Andr. von Kirschten.

Valitseja Riedel. Aruküla külakoolis õpetaja Luha.

Külad: Arroküll, Kuusikomäe, Ridakülla, Lähtse.

Jagatud kohad: Lillepuu, Kütti, Mähka, Metsavahi, Sarve, Loku, Vinni, Lubja-Aruheinamaa, Liblika, Nurga, Jaska, Joosepi, Suurekaevu, Pihlaka, Jänese, Eigi, Lubjaaugu, Paastvere, Suurekivi, Saueaugu, Lälle, Karjaaru, Vilu, Ilumetsa.

Majandus: vee jõul töötav jahu- ja saeveski.

Möisas kasvatati friisi tõugu lehmi.

KÜTI (KURKÜLL) MÖIS

Suurus 2794 tiinu, jagatud kohad 1667 tiinu.

Omanik aastast 1860 Georg Alex' Baron Stackelberg, valitseja Lohk.

Külakoolid: Näsus õpetaja Vark, Kehalas õpetaja Vaasmann.

Külad: Kehala, Väljaotsa, Karuorg, Soosaluse, Saueaugu, Kirikuküla, Näsu, Vöhu.

Jagatud kohad: Inu, Vilu, Arju, Peetri, Kauri, Kulli, Kalla, Lepiku, Otsa, Kaera, Sepa, Näsu, Kerbu, Kehala-
- Aru, Konnakörve, Jaanirahva, Koka, Nigula, Kooli, Vetla, Oja, Kase, Kaasiku, Nurga, Sepa-Mihkli, Kärneri, Kopli, Tisleri, Sepa.- Tooma, Vanatoa, Ueleve, Hansu -
- Jaani, Näsu - Sepa, Lagedi, Veskirahva, Vilurahva, Tiigi, Vainu, Rikkeni, Paju, Villemi, Mäe, Hallika, Moorbergi, Aava, Inu, Mötti, Kokkari, Iilipi, Kadepiku, Uueni, Kala, Soone, Kantmann, Leiseri.

Majandus: töötab meierei, kust piim viidi Rakvere, vesi-jahuveski, aurusaeveski.

Möisas peeti friisi ja hollandi tõugu piimakarja, hannoveri tõugu hobuseid, kasvatati ka forelle.

MÖDRIKU (MODDERS) MÖIS

Suurus 1231 tiinu, jagatud kohti 802 tiinu.

Aastast 1900 kuulus möis Georg Jul' von Dehnile, valitseja Irik Steve.

Külakoolis õpetaja Laks.

Külad: Mödriku (Modders), Metsaküla.

Jagatud talud: Joa, Suurekivi, Hansu, Hallika, Remmi, Pilksoo, Kelu, Kruusiaugu, Soonapuu, Järve, Liivaku, Suurekoha, Tahu, Jõe, Separi, Peetre, Sepa, Annuse, Karukünka, Raja, Keba, Möu, Kodasoo, Reinu, Vahi, Lepiku, Vene, Kaasiku, Kattipuu, Altsilla, Maantee, Jaagu, Mikiita.

Majandus: vesi-jahuveski, tuuleveski.

Kasvatati hollandi tõugu lehma ja hannoveri hobuseid.

RÄGAVERE (RAGGAFER) MÖIS

H.Ligi arvates polnud nähtavasti möisa veel 1540.aastal, aga Adolf Richteri "Baltische Verkehrs und Adresbücher" märgib, et Rägavere eraldus Mödrikust 1540.aastal.

Suurus : 1226 tiinu, jagatud kohti 567 tiinu. Omanik Karl Hein' von Dehn. Dehnide perekonnale kuulus möis 1860.aastast. Valitseja Mart Johannson 1905.aastast.

Külakool Kantkülas, kus õpetajaks Moik.

Külad: Arokörtsi, Kantküla, Liiva, Vettiku, Valgesoo.

Jagatud kohad: Vetiku, Veski, Siimupere, Tiitsu, Sepa, Siimu, Sauna, Lepa, Talli, Makerja, Otsa, Kuli, Raba, Tõnu, Reinu, Juhani, Uustalu, Mäe, Aaviku, Tõnu, Kelu, Mikita, Jaagu, Kubja, Latlepa, Konsu, Sepa, Magasi, Suurekivi, Juhani, Kople, Kopli, Tiitsu, Kokani, Andrese, Andrese, Pajuotsa, Miku, Pärtli, Kaasiku, Värava, Lääne.

Majandus: viinavabrik, kasvatati põhja-friisi tõugu karja.

VAEKÜLA (VAYKÜLL) MÖIS

Suurus 1789 tiinu.

Omanik Friedrich NIK' Schubert.

Möis kuulus perekonnale aastast 1830. Valitseja
Gustav Leetberg.

Külakool asus Kantkülas, kus õpetajaks Tenorist.

Külad: Mägedi, Nõmme, Maetaga, Vaeküla, Dilla (?),
Merinõmm.

Majandus: vesi-jahuveski, saeveski.

VIRU - JAAGUPI (JAKOBI) PASTORAAT

"13.saj. kuulus Viru-Jaagupi ala Lemmu (Lemmun, Laemund) muinaskihelkonda. Viru-Jaagupi kiriku-kihelkond on loodud arvatavasti 1220.aastail. 15. ja 16.saj. on Viru-Jaagupi ajuti olnud Rakvere Maarja kiriku abikogudus. V.-Jaagupi pastor oli 1697 - 1710 kroonik chr.Kelch. Kirik asus esialgu Vöhu külas ja seejärel Kehalas. Nüüdse hoone ehitas Röhu külasse (praegune V.-Jaagupi) arvatavasti 15.saj. kesk keskpaiku Tallinna meister. Kolmelööviline kodakirik koosneb kaheksatahuliste piilaritega, tugevate profileeritud vööndkaartega ja neid toetavate seinakonsoolidega pikihoonest ja väiksemast nelinurksest koorist. Kirik sai 16.saj. lõpul ja 18.saj. algul kannatada. 1877 - 1878.a. ehitati lääne poole kaks uut traveed ja uus torn. Sisustus on 17.saj. hauaplaat ja laelühter."³

Pastor 21.juunist 1897 - 1901 Arthur Ferd. Hoffmann, köster Jüri Müllerbeck.

Viru-Jaagupi kihelkonda kuulusid rüütlimõisad Vinnis, Voorel, Injus, Merekülas, Kulinal, Kütis Kupnaga, Mödrikus, Rägaveres, Roelas Rosentaliga, Tudu ja Kantkülaga. Veel maakohad Aruküla, Aravuse, Edara, osa Arkna rüütlimõisast.

Viru- Jaagupi kiriku piirkonnas olid järgmised koolid: Tudu, Kulina, Mödriku, Rägavere, Kantküla, 3-klassiline kool kiriku juures, kus õpetajaks Turp. Peale selle aadli-tütarlaste kool Vinnis.

ARKNA MÖIS

Arkna eraldati Varangust 1765 - 1774.a. vahel.
Suurus 571 tiinu.

Omanik Bernhard Karl von Schubert aastast 1905.

Küla Arkna.

Kool Arknal.

Jaotatud talud: Aasa, Otsa, Välja, Klaakse, Tiideki,
Nurga, Kutaeda, Karjot, Saava, Koogi, Oru, Raaja,
Pikvälja, Paemuru, Hallika, Peetri, Kesküla, Leiva.

Majandus: vesi-jahuveski, friisi tõugu loomad,
ardenni hobused.

KAARLI MÖIS (ALT SOMMERHUSEN)

Suurus: 597 tiinu.

Omanik: Paul Paul' Bietinghoff-Schul, aastast 1830 perekond Schul.

Kool Raudveres, kus õpetajaks Jüri Parembach.

Külad: Raudvere ja Raudlepa.

Jaotatud talud: Otsa, Kooli, Otti, Kople, Kaasiku, Mahtra, Karitsa, Lauri, Linaluu, Anepaju, Suurekivi, Sepa, Otsari, Saueaugu, Nairesmaa, Lepiku, Tamme, Liivaku, Kalda, Känu, Pikapõllu, Mäe, Hiimäe, Järve, Hallika, Kristjani, Karjamõisa, Raudtee, Põllu, Vainu, Turu.

Majandus: meierei, tuuleveski.

SÖMERU (NEU - SOMMERHUSEN) MÖIS

1642.aastal eraldati Kaarlist.

Suurus: 926 tiinu, jaotatud talud 858 tiinu.

Omanik Olga Diedr.' von Tiesenhausen. 1852.aastast perekond Tiesenhausen.

Kool Sömerul.

Külad: Aluverre, Nänni.

Jaotatud talud: Silla, Kustakse, Kangru, Mäe, Otsa, Vainu, Kuusiku, Leichtereri, Tönje, Kristu, Tomimäe, Raaja, Järve, Suurekivi, Mäeotsa, Lepiku, Tiidemann, Tagatooma, Vanatoa, Sepa, Roodevärgi, Trahteri, Näppä, Kooli, Raudtee, Kaasiku, Leonhardshof.

Majandus: auru-jahuveski, viinavabrik. Kasvatati sigu, lambaid, kodulinde.

PIIRA MÖIS

Eraldati Rakverest 1809.aastal.

Suurus: 231 tiinu.

Omanik Marie Timoleyn' von Grünewaldt aastast
1882.

Vallakool.

Küla Järni.

Jagatud talud : Jaanirahva, Siimu, Sandri, Juhani-
rahva, Tuulemägede, Mäker, Kutseri, Essu, Kaasiku,
Liivamäe, Silga, Lepiku, Kaaja, Liiva, Sepa.

Kui vaadata mõisate suurust, siis on see väga erinev. Tiin on tänapäeval kasutatav 1,0925 ha. Kasutatud andmete järgi on suurimad Küti Ja Kulina, Väeküla ja Vinni. Kõige väiksem Piira.

Võrreldes mõisa ja taludeks jaotatud maid, ilmneb, et mõnede mõisate juures oli talude all rohkesti maad. Inju ja Merikülas 1088 t ja 889 t, Voore 1075 t ja 663 t, Vinni 1737 t ja 1370 t, Sõmeru 926 t ja 858 t, sealjuures aga Kulina mõisal 2266 tiinu, talumaade all ainult 763 tiinu.

Missugused oli talupoegade väljaostumaksud, ei jõudnud käesoleval aastal uurida, see jääb järgmiseks aastaks.

Huvi pakkusid talude nimed. Nii on antud nimeks perekonna kui ka eesnimesid: Peetri, Tooma, Villemi, Siimu, Andrese, Reinu, Jaagu, Joosepi. Peaaegu igas mõisas on talude nimedena käibel puud: Lepiku, Tominga, Pihlaka, Öuna, Aaviku, Saare, Tanme, Männiku, Kase, Jalaga, Kuusiku, Kuuse, Lepa, Kadapiku. Nähtavasti on ka ametid mõjutanud taludele nimede panekut: Sepa (kor-duvalt), Trahteri, Kubja, Talli, Magasi, Veski, Kärneri, Koka, Veskirahva, Parkali, Kõrtsi, Treiali. Ilmselt on oma osa ka naastikul: Soo, Hallika, Mäe, Saueaugu, Kopli, Paemurru, Põlendiku, Vainu, Altvälja, Mäetaguse, Aruheinamaa, Suurekivi, Kruusiaugu, Oru, Aasa, Välja, Liivaku, Välja, Tuulenägede. Väärrib märkimist, et halvamaigulisi nimesid ei ole.

Mis mõisate majandusse puutub, siis äratas tähelepanu puhtatöulised karjad (friisi ja hollandi tõug), kalakasvatus, merino lambad.

RAHVA ARV HINGELOENDUSTE ANDMETEL

1726.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	45	51	96
Kaarli	37	39	76
Kupna	7	9	16
Vinni	151	147	298
Küti	74	61	135
Meriküla	29	26	55
Mödriku	110	107	217
Rägavere	22	23	45
Kulina	71	80	151
Vaeküla	44	60	104
Voore	54	49	103
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	644	652	1296

1732.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	53	67	120
Kaarli	37	35	72
Kupna	7	9	16
Vinni	130	131	261
Küti	97	73	170
Meriküla	48	42	90
Mödriku	142	144	286
Rägavere	35	46	81
Kulina	90	86	176
Vaeküla	59	56	115
Voore	65	75	140
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	763	764	1527

1739.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	62	73	135
Kaarli	34	42	76
Kupna	23	19	42
Vinni	161	165	326
Küti	78	76	154
Meriküla	53	51	104
Mödriku	135	150	285
Rägavere	41	54	95
Kulina	98	97	195
Voore	74	68	142
Kirikumõis	22	17	39
	<hr/> 781	812	1593

1744.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	71	78	149
Kaarli	44	56	100
Kupna	35	39	74
Vinni	165	164	329
Küti	94	97	191
Meriküla	41	35	76
Mödriku	137	153	290
Rägavere	50	65	115
Kulina	96	87	183
Vaeküla	137	138	275
Voore	88	80	168
	<hr/> 958	992	1950

1750.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	82	94	176
Kaarli	55	73	128
Kupna	31	30	61
Vinni	190	210	400
Küti	116	109	225
Meriküla	55	57	112
Mödriku	154	173	327
Rägavere	55	69	124
Kulina	101	97	198
Vaeküla	77	94	171
Voore	102	88	190
	1018	1094	2112

1757.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	98	91	189
Kaarli	83	72	155
Kupna	21	32	53
Vinni	208	212	420
Küti	116	133	249
Meriküla	56	62	118
Mödriku	159	161	320
Rägavere	61	64	125
Kulina	97	99	196
Vaeküla	112	130	242
Voore	83	79	162
	1094	1135	2229

IV loendus 1781².a.

	M	N	K
Sömeru	158	159	317
Kaarli	137	126	263
Arkna	73	83	156
Piira	-	-	-
Vinni	309	309	618
Küti	173	169	342
Meriküla	86	93	179
Mödriku	171	162	333
Rägavere	171	156	327
Kulina	113	97	210
Vaeküla	98	101	199
Voore	57	83	140
Kirikumõisa	24	16	40
<hr/>			
	1570	1554	3124

V loendus 1794⁵.a.

	M	N	K
Sömeru	183	182	365
Kaarli	160	182	342
Arkna	92	106	198
Piira	-	-	-
Vinni	374	392	766
Küti	246	271	517
Meriküla			
Mödriku	207	171	378
Rägavere	248	195	443
Kulina	107	123	230
Vaeküla	166	171	337
Voore	57	67	124
Kirikumõis	24	14	38
<hr/>			
	1864	1874	3738

VI loendus 1811.a.

	M
Sömeru	170
Kaarli	168
Arkna	83
Piira	79
Vinni	385
Küti	297
Meriküla	
Mödriku	192
Rägavere	215
Kulina	69
Vaeküla	153
Voore	103
Kirikumöis	25
	<hr/>
	1939

1815.a. loendus

	M	N	K
Sömeru	158	170	328
Kaarli	162	190	352
Arkna	81	112	193
Piira	80	83	163
Vinni	392	430	822
Küti	312	314	626
Meriküla			
Mödriku	199	199	398
Rägavere	229	223	452
Kulina	65	80	145
Vaeküla	149	145	294
Voore	109	88	197
Kirikumöis	23	20	43
	<hr/>		
	1959	2054	4013

1833.a. loendus

	M	N	K
Sõmeru	180	235	415
Kaarli	185	229	414
Arkna	107	126	233
Piira	80	100	180
Vinni	430	427	857
Küti	429	450	879
Meriküla			
Mödriku	222	220	442
Rägavere	248	285	533
Kulina	146	154	300
Vaeküla	159	188	347
Voore	125	127	252
Kirikumöis	23	19	42
	<hr/> 2344	2560	4904

1850.a. loendus

	M	N	K
Sõmeru	227	246	473
Kaarli	216	229	445
Arkna	143	157	300
Piira	77	104	181
Vinni	403	444	847
Küti	497	524	1021
Meriküla			
Mödriku	235	265	500
Rägavere	264	302	566
Kulina	156	174	330
Vaeküla	195	207	402
Voore	141	189	330
Kirikumöis	28	29	57
	<hr/> 2582	2870	5452

1857⁸.a. loendus

	M	N	K
Sõmeru	226	261	487
Kaarli	213	235	448
Arkna	129	149	278
Piira	85	107	192
Vinni	424	473	897
Küti	482	529	1011
Meriküla			
Mödriku	237	267	504
Rägavere	267	326	593
Kulina	143	189	332
Vaeküla	224	250	474
Voore	147	193	340
Kirikumõis	28	29	57
	2605	3008	5613

IV loenduse ajal oli Vinni veel kindral J. von Rennenkampfi osamõis. Läks aga järgnevalt tema testamendi kohaselt asutatud aadlipreilide kasvatusasutusele (Adeliges Fräuleinstift Johann Diedrichstein) ja kuulus sellisena Eestimaa rüütelkonna alluvusse.

1790.a. müüdi Rakla küla (24 meest ja 35 naist) Põlula mõisalt Vaeküla mõisale.

Meriküla liideti Kütiga IV ja V loenduse vahel, IV loenduse ajal oli veel omaette mõis, IX ja X loenduse ajal kuulus Küti Mõisnike Eestimaa Heskujuliku Majandamise Edendamise Seltsile (Verein zur Einführung einer Musterwirtschaft in Estland).

V ja VI loenduse vahel on Kulina mõisast pagenud 27 meest.

Inju-Aru eraldati Injust VIII ja IX loenduse vahel.

Karitsa ja Piira mõis eraldati Rakvere mõisast V ja VI loenduse vahel.

Kaarli mõis kuulus kiriklikult Rakvere, talud aga Viru-Jaagupi kihelkonda.

Aravuse mõis eraldati 1850.a. Kaarli mõisast.

Voore elanike arvu langus seletub ulatusliku pagemisega. Aastail 1761 - 1771 pages Peipsi taha 54 meest ja 42 naist.

Talurahva kohta mõisate kaupa sain andmed H.Ligi teosest "Uurimisi Läänemeremaade ajaloost I " ja S.Vahtre "Eestimaa talurahvas hingeloenduse andmetel".

Möeldud on mõisat selle sõna laiemas tähenduseskogu mõisapiirkonda, s.t. mõisat koos küladega.

Hingeloendi kirjutajateks olid mõnikord mõisnikud ise, aga võisid olla ka valitsejad, koduõpetajad, kirjutajad, kirikumõisates pastorid.

Millest räägivad hingeloenduse andmed?

Kui võrrelda 1757.a. ja 1857.a. andmeid, siis selgub, et rahva arv suurenes üle 2 korra. Kui aga võrrelda 1726.a. ja 1857.a., siis sel korral koguni peaaegu 3 korda. Üldse kasvas rahva arv jõudsasti. Iga loenduse number on eelmisest suurem. Meeste ja naiste arv on peaaegu võrdne. Kui veidi vahet on, siis just naiste kasuks, seda kõige enam 1857.a., millal naisi oli 403 rohkem.

Võib teha arvestuse. 1803.a. loeti täiskasvanute arvuks perekonnas 5,3. Tööjõuliste inimeste % võib võtta ümmarguselt 50. 50% 5613-st on 2806.
 $2806 : 5,3 = 529,4$ talu.

ELUIGA

Rakvere kihelkonnas oli keskmine eluiga

1794 - 1795	28,8 aastat
1815 - 1816	48,8 "
1849 - 1850	39,4 "
1857 - 1858	38,7 "

Eks sama võib arvata ka Viru-Jaagupi kihelkonna kohta. Sagedasemad haigused, mis kimbutasid inimesi, olid düsenteeria, leetrid, sarlakid, läkaköha, põrna-töbi, gripp, difteeria. Tihti põhjustas surma kopsu-pöletik. Kõige levinum oli düsenteeria. Epideemiatele oli iseloomulik, et enamasti levisid nad ikalduse ja halva saagi aastail, mil toitu oli napilt.

TALUPOEGADE VASTUHAKUST.

Eesti NSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi väljaande "1858.aasta talurahvarahutused Eestis" lk.89 loeme: ...3. Pruuna ja Rägavere mõisas keeldusid peremehed samuti abitegu tegemast...". Haagikohtunik parun G.Rosen on teinud sellekohase ettekande Eestimaa kubernerile. Samas raamatus lk.262 on Maa-Viru haagikohtuniku E.v.Dehni ettekanne Eestimaa Kubernerile, kus ta palub kasakaid kuni seadusliku korra jaluleseadmiseni oma käsutusse, et karistada ka Vinni mõisas abiteost keeldunud talupoegi, sest ilma sõjaväeta ei ole võimalik seda paha vaimu lüüa.

ANDMED KOOLIDE KOHTA

Vinni NST piirkonnas avati järgmised külakoolid:

Kaarli	1839.a.
Mödriku	1842.a.
Vinni	1842.a.
Aruküla	1844.a.
Küti	1845.a.
Kantküla	1848.a.
Nurkse	1848.a.
Inju	1856.a.
Voore	1859.a.
Kehala	1861.a.
Koeravere	1863.a.
Arkna	1864.a.
Vetiku	1867.a.
Pajusti	1874.a.
Rägavere	1882.a.
Näsu	1885.a.

Kihelkonnakool töötas Viru-Jaagupis 1874.aastast.

Nagu mõisate juures andmetest selgub, töötas igas koolis üks õpetaja. ENE andmetel kestis õppetöö 3 aastat. Koolis õpetati eesti ja vene keeles lugemist, kirjutamist, arvutamist, geograafiat, laulmist ja võimlemist poistele.

Näiteks võib tuua Kehala külakooli, kus õpetajaks 19.saj. lõpus ja 20.saj. I veerandil oli Hindrik Vaasmann (Vaasmaa). Heino Vaasmaa (sünd.1924.a.) mälestuste põhjal olid koolimajas järgmised ruumid: suur klassiruum, 2 sahvrit, ühes olid öömajal olevate õpilaste magamisriided, teises söögikotid. Magati klassiruumis. Need sahvrid olid maja keskel, pimedad.

Klassitoas õppisid lapsed ühes ruumis. Õpilaste arv vanade fotode alusel kõikus 25 - 39 õpilaseni. Klassis olid pingid kahele õpilasele, orel, mida pidi alati üks õpilane jalaga alt tallama, kui lauldi. Esimene tund oli usuõpetus, millal ka lauldi. Klassi seinal oli suur tahvel, kuhu kirjutati kriidiga, õpilastel olid vihikud.

Kooli kontrollis ka kirikuõpetaja. Õpetaja andis kõik tunnid, poistele õpetas ta ka raamatute köitmist ja üldse töösksusi ja küttis ka ahjud.

Õpetajal oli korter samas majas. Peale palga sai kütte ja valla poolt maad kasutamiseks. Nii et õpetaja oli ka põllumees.

Õpetaja ülesandeks oli ka peale koolitöö surnute puusärki panemine (vaimulik talitus).

Kogutud andmetest selgub, et Vinni NST territooriumil asunud mõisad tekkisid 15.-16.sajandil. Talupojad kandsid koormusi mõisnike heaks. Külades inimeste arv kasvas ja ega tööinimesi 19.saj. sel maaalal vähem olnudki kui praegu, pigem rohkem. Aga eks inimesed teinud kõik selle töö, mida praegu masinad teevad. Lehitsesin Tartus arhiivis Arkna mõisa majapidamisraamatut, kus olid andmed 1911. ja 1913.a. kohta. Masinaid oli üpris vähe veel 20.saj. kohta.

Kokkuvõtteks pean ütlema: tööd oli raske teha, sellepärast, et materjali oli palju saksakeelset. Mis puutub mõisate andmete kohta, siis see oli lihtsam, kuna kordusid pidevalt samad väljendid. Vinni kooli kohta jäidki andmed napiks, nende tõlkimine võtab rohkem aega, kui arhiivis oli võimalik olla. Ka ei osanud võib-olla kõiki teoseid otsida ega leida, mis oleksid vajalikud. Kuid töö jätkub ja siis saab mitmeidki osi täiendada.

00

00

VINNI MÕISAHOONE 19. saj. II pool

35
VINNI MÕISAKOONNE 19. saj. II pool

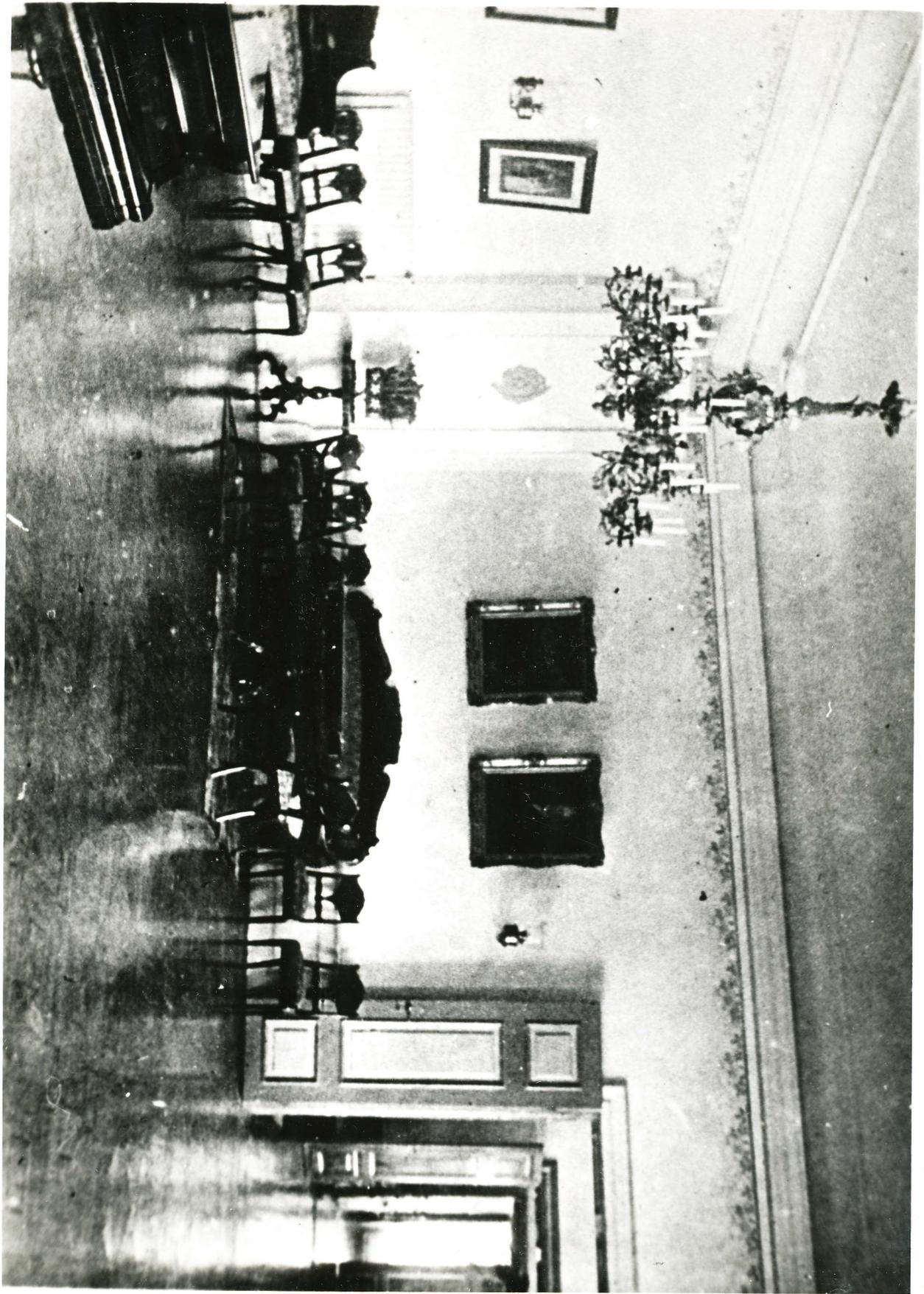
36

VINNI MOISATHOONO 19. safr. 1900

3

4

VINNI NÖISA KOOLI SAAL 1931 - 2

37

38

VINNI MÕTSA KODU SAAL 19 sept. 1900

5

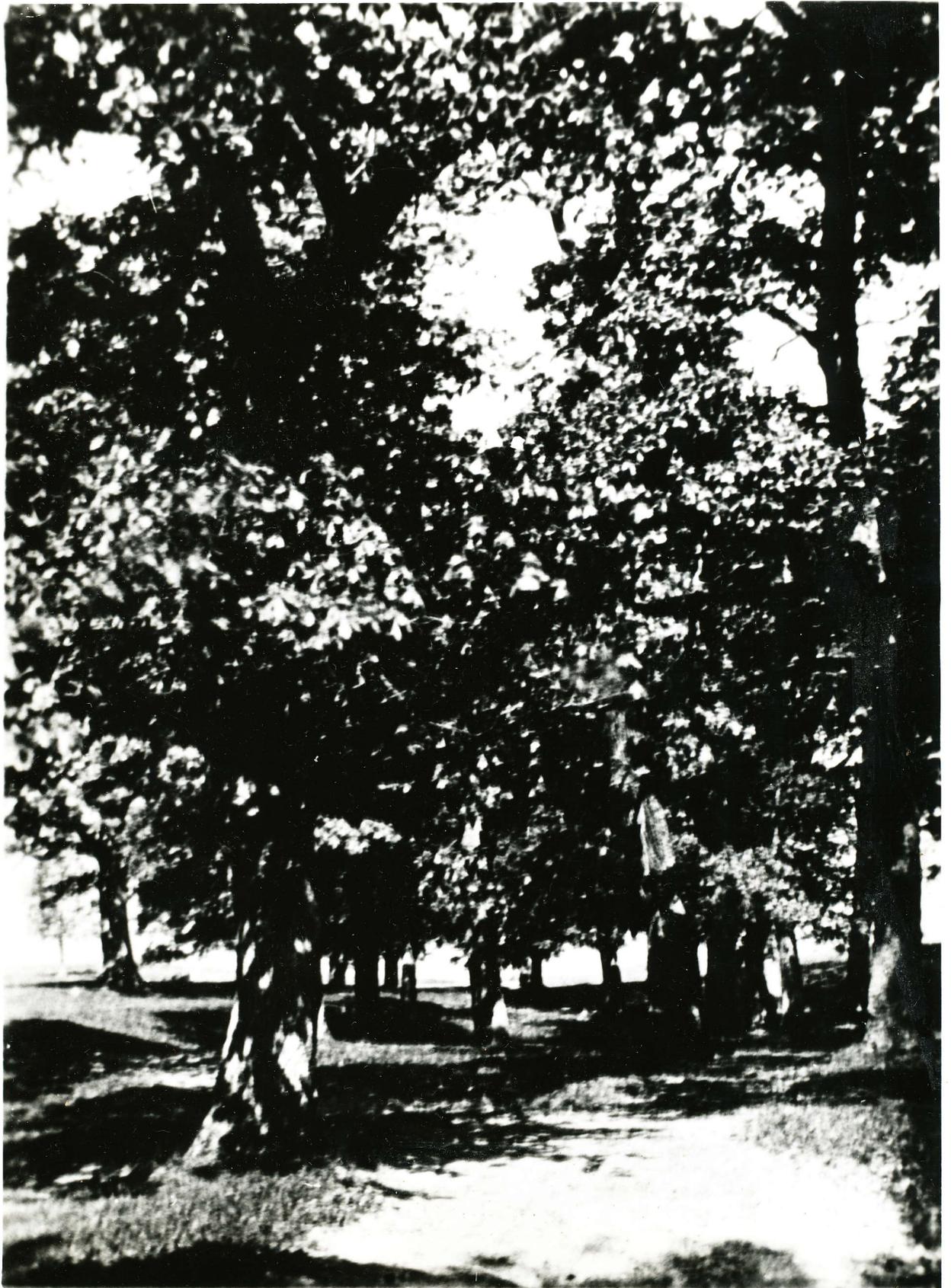
39

VINNI MOISA KODI ÖPPERUMEN 19.10.1901

40

VINNI KOISA PARK 19. saj. lõpul

41

VINNI MÕISA RAAMATUKOGU 19. saj. I poolel

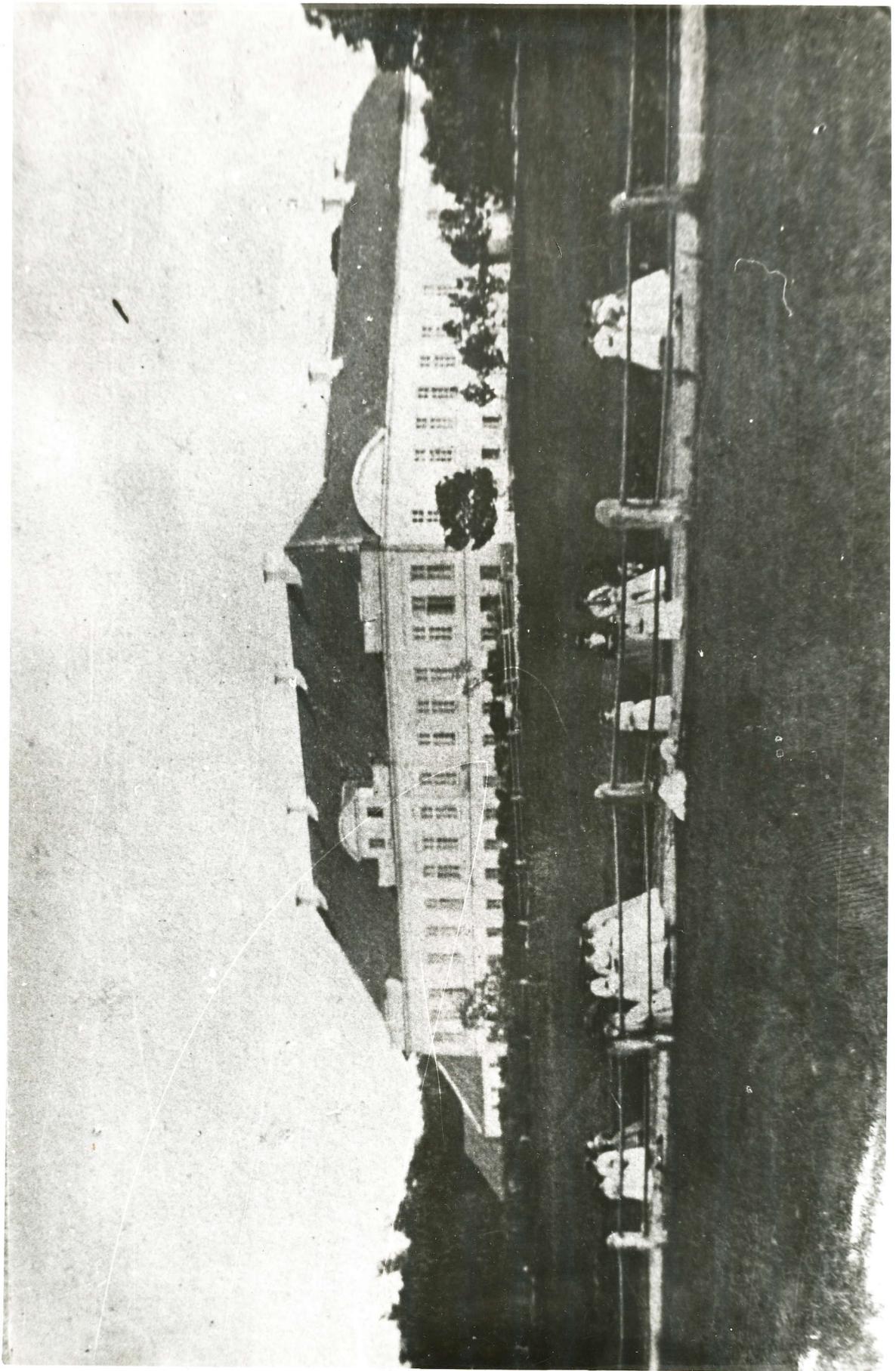
42

VINNI MÕISA SAAL 1913.a

VLNNI MÖIS 1865. a ⁴³

MÖISAHOONE EES JALUTAVAD KOOLI KASVANDIKUD

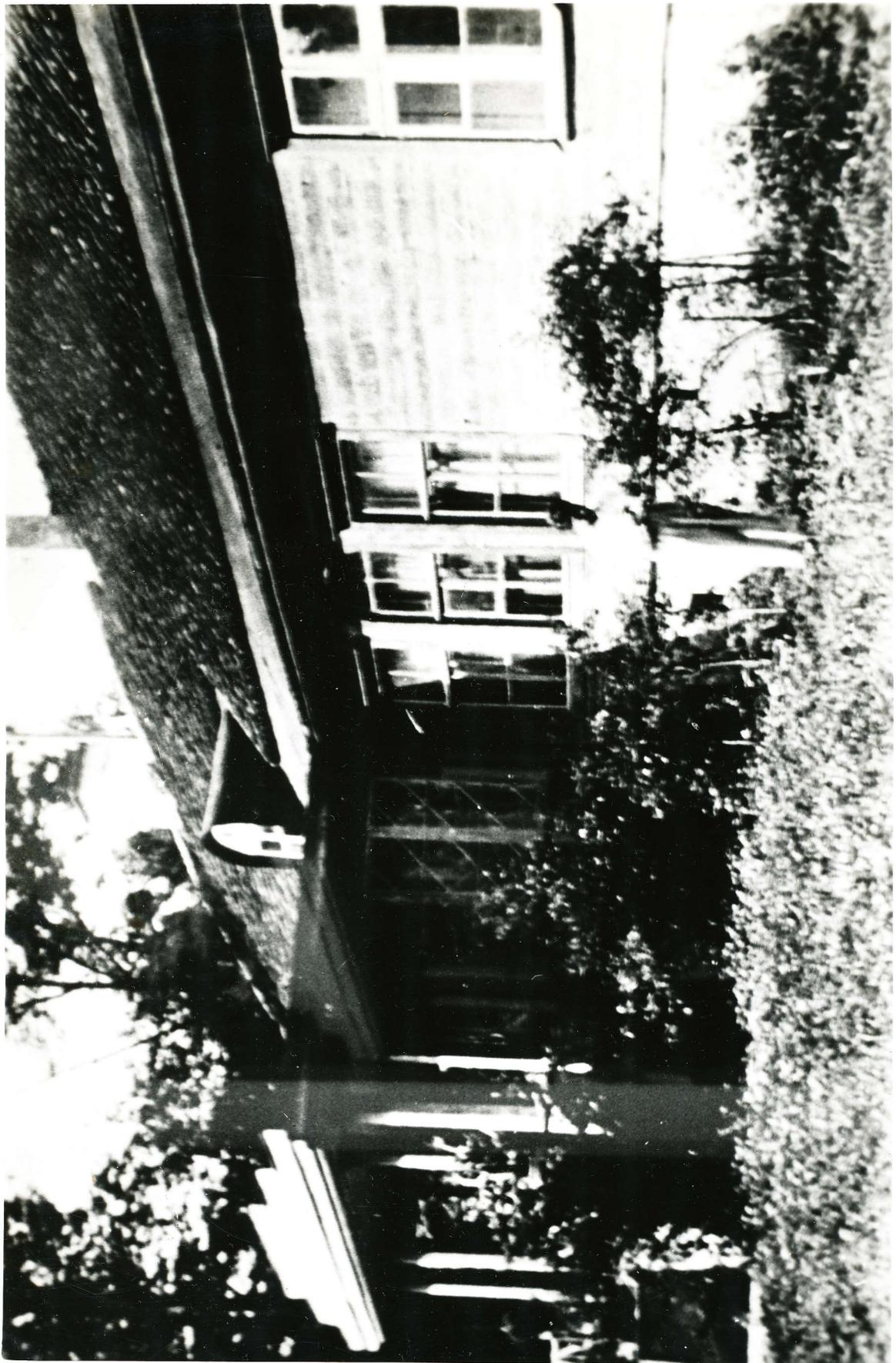

MÖDRIKU MÖTIS 44

SOMERU MOIS

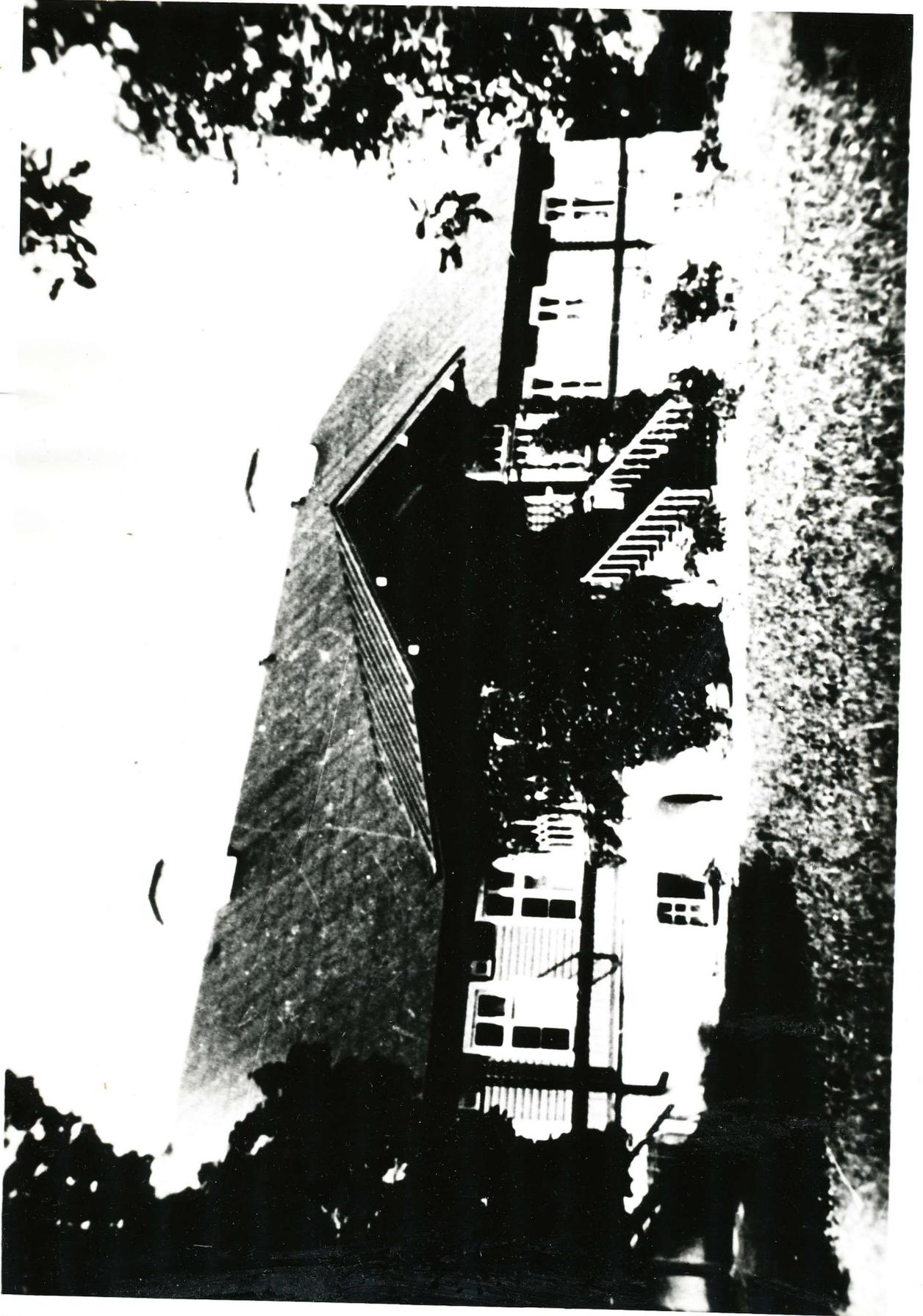
45

13

VÄEKÜLA MÕIS

46

14

47

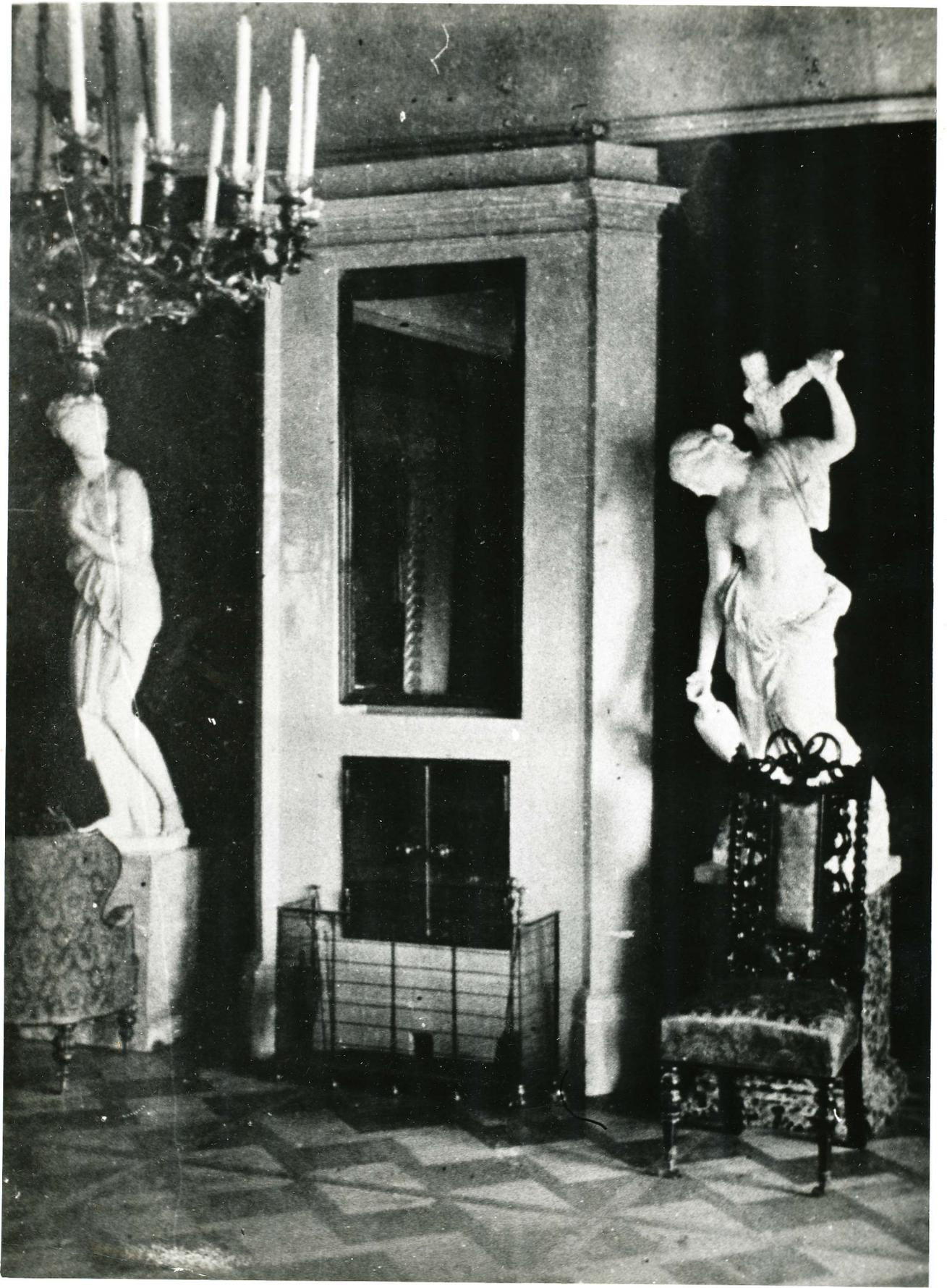
KARLI MÖIS

PIRA MOIS

48

Pira

17

49
KUTI MOIS

56

Ku^mti . möis

19

51

Kehala kooli õpilased
1923. a. kevadel koolimaja
ees. Keskel õpetaja Hindrik
Vaasmann (Vaasma)

FOTOD

1. Vinni möisa hoone 19.saj. II p.
2. Vinni möisa hoone 19.saj. II p.
3. Vinni möisa hoone 19.saj. II p.
4. Vinni möisa kooli saal 1891.a.
5. Vinni kooli saal 19.saj. II p.
6. Vinni kooli õpperuum 19.saj. II p.
7. Vinni park 19.saj. II p.
8. Vinni möisa raamatukoguruum 19.saj. I poolel.
9. Vinni möisa saal 1913.a.
10. Vinni kool 1865.a. Möisahoone ees jalutavad kooli kasvandikud.
11. Mõdriku mõis.
12. Sõmeru mõis.
13. Sõmeru mõis.
14. Vaeküla mõis
14. Vaeküla mõis
16. Kaarli mõis
17. Piira mõis
18. Küti mõis
19. Küti mõis
20. Foto Kehala koolist 1923.a.

Fotod 11 - 19 pärit 19.saj.

Fotod 1 - 19 pildistatud arhiivi fotodelt.

*Foto Kehala koolist on
H. Vaasma fotode kogust.*

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Adolf Richters Baltische Verkehrs- und Adresbücher
Band 3 Estland Riga, Weihnachten 1913

Vinni möis	lk. 320
Voore möis	lk. 321-322
Inju ja Meriküla möis	lk. 321
Kulina möis	lk. 322
Küti möis	lk. 322-323
Mödriku möis	lk. 324
Rägavere möis	lk. 324
Vaeküla möis	lk. 320
Viru - Jaagupi pastoraat	lk. 320
Arkna	lk. 386
Kaarli	lk. 388
Sömeru	lk. 389
Piira	lk. 388
2. H.Ligi "Uurimusi Läänemere- ja maade ajaloo I"
Tartu 1973
3. S.Vahtre "Eestimaa talurahvas hingeloenduste andmetel" "Eesti Raamat" Tallinn 1973
4. H.Ligi "Eesti talurahva olukord ja klassivõitlus Liivi sõja algul 1558-1561" Tallinn 1964
5. 1858.aasta talurahvarahutused Eestis" Eesti Riiklik Kirjastus Tallinn 1958
6. Stift Johann Diedrichstein zu Finn (Fond 1838 I SÜ 5)
7. Vinni õpetajate fotod (Fond 1838 Nim.1 nr.11)
8. Heino Vaasmaa suulised mälestused.
9. L.Andresen "Eesti rahvakoolide võrk 19.sajandil"
10. ENE